

Iga Jaroszevska, Agata Opalska

PROBLEMATYKA OCHRONY ZABYTKÓW SAKRALNYCH W POLSKIM PRAWIE KARNYM

Na podstawie danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa z kwietnia 2016 roku do rejestru zabytków wpisanych zostało ok. 71 tys. zabytków nieruchomych, spośród których ok. 13 tys. zaliczanych jest do zabytków sakralnych (kościół różnych wyznań, klasztory, dzwonnice, kaplice, kaplice cmentarne, kostnice, kapliczki przydrożne, figury¹), co stanowi ok. 18% tej kategorii obiektów². Jednak, gdy zaliczymy do tej grupy także cmentarze, które zostały osobno wyodrębnione w zestawieniu to liczba ta wzrasta do 25%.

Choć przepisy powszechnie obowiązującego prawa krajowego nie odnoszą się wprost do zabytków sakralnych – nie są wyodrębnione jako osobna kategoria w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – ustawa ta bowiem w inny sposób kategoryzuje zabytki, dzieląc je na zabytki nieruchome, ruchome oraz archeologiczne, to zabytkowe obiekty sakralne oraz dzieła sztuki kościelnej stanowią istotną część dziedzictwa narodowego i przysługują im ochrona. Potwierdza to dotychczasowa praktyka, polegająca na przyjęciu wspólnych zasad postępowania we wzajemnych stosunkach uprawnionych organów władzy państwowej i diecezjalnej w celu ochrony zabytków sakralnych.

Ponadto, z uwagi na wartość artystyczną, historyczną, a także kolekcjonerską, zabytki skarlane należą też do najbardziej narażonych na rabunek oraz wandalizm, czego rezultatem są również pożary, wzniecane niejednokrotnie dla zatarcia śladów przestępstwa. Kradzieże sztuki sakralnej, głównie z miejsc kultu, ale i cmentarzy, stały się w obecnych czasach jednym z poważniejszych obszarów międzynarodowej działalności przestępczej.

Poza tym, obiekty sakralne w przeważającej większości stanowią miejsce kultu, a zatem miejsce święte dla osób związanych z daną wiarą. Czynnikiem ten sprawia, że zabytki te są z reguły jednymi z najlepiej zachowanych, a ich ochrona ma podwójny wymiar. Wnika to nie tylko z obowiązku zachowania tej spuścizny dla następnych pokoleń, będącej naczelnym celem ochrony zabytków, ale także z kultu religijnego³. Z tego względu, w stosunku do zabytków sakralnych występuje wyraźne zróżnicowanie w regulacjach ochronnych, wynikające nie tylko z przepisów prawa kościelnego, ale także, a może przede wszystkim, przepisów prawa powszechnie obowiązującego.

Zabytek – problematyka terminologiczna

W rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za zabytek, jako przedmiot ochrony karnoprawnej, uznaje się ruchomość lub nieruchomość, spełniającą określone warunki. Przede wszystkim, musi być to dzieło człowieka, bądź rzecz związana z jego działalnością, która stanowi świadectwo minionych czasów lub też konkretnego zdarzenia. Warunkiem uznania za zabytek jest posiadanie choć jednej z trzech wartości: historycznej, artystycznej lub naukowej, dzięki której zachowanie tego obiektu dla przyszłych pokoleń leży w interesie społecznym⁴.

Ponadto, choć ustawodawca bezpośrednio dokonuje podziału zabytków na ruchome i nieruchome, to niezależnie od tego ochroną zostały objęte zespoły i zgrupowania zabytków, jak np. historyczny układ urbanistyczny lub rralistyczny, zespół budowlany, a także krajobraz kulturowy, czy też otoczenie danego zabytku.

Jednak w kontekście naszych rozważań najważniejsze będą dla nas zabytki sakralne – i choć w „*Normach postępowania w sprawach sztuki kościelnej*” nie dokonuje się podziału na zabytki ruchome i nieruchome to z treści poszczególnych paragrafów wynika, że należą one w oczywisty sposób do jednej z tych kategorii.

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie „zabytek nieruchomy” to – „nieruchomość, jej część składowa lub zespół nieruchomości” „będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”. Przytoczona definicja dotyczy także zabytków sakralnych, gdyż zawierają się one w kategorii

¹ Patrz: *Definicje pojęć użytych w zestawieniu różnych typów zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków*: http://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/rejestr-zabytkow/zestawienia-zabytkow-nieruchomych/komentarz%20do%20tabelki.pdf, [dostęp: 6.04.2016].

² Patrz: Narodowy Instytut Dziedzictwa: *Tabelaryczne zestawienie różnych typów zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków w podziale na województwa*: http://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/rejestr-zabytkow/zestawienia-zabytkow-nieruchomych/, [dostęp: 6.04.2016].

³ K. Zalańska, *Prawna ochrona zabytków nieruchomych w Polsce*, Warszawa 2010, s. 148-149.

⁴ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003, Nr 162, poz. 1568) (dalej „ustawa o OZiOnZ”).

zabytków nieruchomości. Zatem przepisy dotyczące zabytków nieruchomości odnoszą się również do nieruchomości zabytków sakralnych, jeżeli zostały one za zabytki uznane na podstawie osobnych aktów oraz decyzji wyszczególnionych w art. 9 - 16 ustawy, a będą to: dzieła architektury oraz budownictwa sakralnego, zespoły budownictwa kościelnego, a także cmentarze oraz miejsca uwieńczające wydarzenia historyczne, czy też działalność znamienitych osób i instytucji kościelnych⁵.

Natomiast do kategorii sakralnych zabytków ruchomych, podlegających ochronie według ustawowych zasad – analogicznie do zabytków nieruchomości, powinno się zaliczać: kościelne wytwory sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego oraz sztuki użytkowej, kolekcje będące zbiorami zgromadzonych i uporządkowanych przedmiotów, numizmaty, czy też kościelne pamiątki historyczne lub instrumenty muzyczne⁶.

Formy oraz sposoby ochrony zabytków sakralnych

Kościół jest podmiotem, w którego posiadaniu znajduje się znaczna ilość dóbr kultury, częstokroć związanych wprost z kultem religijnym. Część z nich ma charakter zabytków, co bezpośrednio wiąże się z koniecznością respektowania konkretnych przepisów prawa powszechnego⁷. Dlatego też, niezwykle ważna jest świadomość parafii, jako właściciela oraz stojącego na jej czele proboszcza, pełniącego *de facto* funkcję administratora, w zakresie praw i obowiązków wobec zabytku⁸.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 7 przewiduje cztery formy ochrony zabytków, będące narzędziami prawnymi, mającymi na celu umożliwienie zachowania zabytków w jak najlepszym stanie, przede wszystkim poprzez przeciwdziałanie zagrożeniom mogącym doprowadzić do uszczerbku na ich wartości oraz zapobieganie niszczeniu i nieodpowiedniej eksploatacji. Zatem do zadań właściciela lub posiadacza zabytku zalicza się m.in. nadzór nad sposobem użytkowania oraz zagospodarowania budowli zabytkowych, przyznawania pozwoleń na przeprowadzenie prac konserwatorskich, badań oraz jakichkolwiek robót budowlanych przy zabytkach. Obowiązki te polegają nie tylko na stosownym postępowaniu w stosunku do zabytku, ale także na udostępnieniu innym osobom dostępu do niego, a w tym także i specjalistom, celem prowadzenia odpowiednich prac.

Najbardziej powszechną formą ochrony zabytków jest wpis do rejestru zabytków, dokonywany przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który z urzędu lub na wniosek strony, będącej właścicielem lub użytkownikiem obiektu – w przypadku zabytku sakralnego będzie to parafia, której reprezentantem jest ksiądz proboszcz, rozpoczyna procedurę wpisu. Ponadto, analogiczną ewidencję przewidują także „*Normy postępowania w sprawach sztuki kościelnej*”, które w § 5 stanowią, iż „Celem zabezpieczenia dzieł sztuki i zabytków kultury przed kradzieżami Diecezjalne i Zakonne Referaty wypracowują formy i sposoby ich inwentaryzacji oraz podadzą wzory dokumentacyjne służące sporządzeniu ich ewidencji”. Osobami odpowiedzialnymi za określenie kondycji zasobu zabytków sakralnych oraz sporządzenia ich dokumentacji są administratorzy parafii i kościołów. Przepisy te mają wiele pokrewnych dyspozycji, a przede wszystkim są zgodne co do tego, że najcenniejsze zabytkowe obiekty sakralne oraz dzieła sztuki kościelnej, stanowiącą znaczącą część dziedzictwa narodowego, dlatego też należy je otaczać pieczołowitą ochroną⁹.

Ponadto, wpis do rejestru zabytków stanowi - i to nie tylko z prawnego punktu widzenia, ale także i stosowanej praktyki, główny instrument kształtowania się polityki konserwatorskiej¹⁰. Wiedza w nim zawarta umożliwia podjęcie odpowiednich decyzji z zakresu planowania prac konserwatorskich, a także na kontrolowanie ich odpowiedniego wykonania¹¹. Wojewódzki Konserwator Zabytków, na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku, przedstawia zlecenia konserwatorskie, „określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku”¹². W odniesieniu do zabytków sakralnych, szczególne znaczenie ma fragment dotyczący wprowadzania zmian, gdyż często są one podyktowane względami liturgicznymi. Niezwykle istotna jest także współpraca pomiędzy diecezjalnym oraz wojewódzkim konserwatorem zabytków, niejednokrotnie ułatwiająca odkrywanie dotychczas nieznanymi uchybień.

⁵ Polski Narodowy Komitet Błękitnej Traczy: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/porady-na-wypadek-katastrofy-i-dobre-praktyki/rogram-na-wypadek-katastrof---zabytki-sakralne.php>, [dostęp: 10.04.2016].

⁶ Ibidem.

⁷ P. Cejrowski, *Wybrane aspekty prawa państwowego z zakresu zarządzania parafiami rzymskokatolicką w Polsce*, *Studia Pelplińskie* 2014, t. 47, s. 56.

⁸ Konferencja Krajowa *Potrzeby Konserwatorskie Obiektów Sakralnych na przykładzie makroregionu łódzkiego*, *Zabytki sakralne w prawie kościelnym i państwowym i ich wzajemne relacje*, Łódź, 9-10 grudnia 2005 r.

⁹ Polski Narodowy Komitet Błękitnej Traczy: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/blekitna-tarcza/pl/porady-na-wypadek-katastrofy-i-dobre-praktyki/rogram-na-wypadek-katastrof---zabytki-sakralne.php>, [dostęp: 12.04.2016].

¹⁰ J. Brudnicki, *Problem wyjaśniania i prostowania treści decyzji o wpisie do rejestru zabytków w kontekście wad i uchybień tkwiących w tym rejestrze*, *Kurier Konserwatorski* 2011, nr 10, s. 40.

¹¹ A. Rusaś, *Rejestr zabytków jako narzędzie ochrony i wyznacznik kierunków konserwacji zabytków sakralnych*, *Ochrona Zabytków* 2010, nr 1-4, s. 212.

¹² Art. 27 Polecenia o skutkach wpisu do rejestru zabytków ruchomych.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa również reguły finansowania opieki nad zabytkami i właśnie tej kwestii dotyczy znaczna część orzeczeń sądów administracyjnych odnoszących się do zabytków sakralnych. Przedmiotem analizy przeprowadzonej przez sądy było pytanie, jaki stosunek zobowiązaniowy albo rzeczowy wynika z tytułu prawnego zobowiązującego do finansowania prac konserwatorskich oraz, czy w okolicznościach konkretnego stanu faktycznego, tytuł taki będzie stanowić zawarta pomiędzy gminą a parafią umowa użyczenia, na podstawie której parafia zobligowała się umożliwić gminie bezpłatne korzystanie z nieruchomości i zabytków ruchomych kościoła, w zamian za co gmina miała podjąć starania zmierzające do uzyskania środków koniecznych do przeprowadzenia renowacji, konserwacji oraz robót budowlanych przy kościele, a także do utrzymywania przedmiotu umowy w zgodzie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i innych ustaw. Dokonując wykładni art. 71 sądy uznały, iż bez znaczenia jest to z jakiej umowy wynika tytuł prawny do zabytku - istotne jest jedynie to, aby treść stosunku zobowiązaniowego do wykonywania opieki nad zabytkiem była zgodna z tym artykułem ustawy. Co za tym idzie, przyjęcie że jednostka samorządu terytorialnego, w świetle art. 71 ust. 2 ustawy o OZiOnZ, jest stroną skutecznie zawartej umowy, której przedmiotem jest konkretny zabytek, nie tylko umożliwia jej, ale wręcz zobowiązuje do sprawowania opieki nad zabytkiem, także poprzez finansowanie koniecznych prac, a w tym także prac konserwatorskich, w zakresie zadań własnych jednostki samorządu terytorialnego¹³.

Zatem przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na parafię, podobnie jak na każdego innego właściciela lub posiadacza zabytków, rozliczne obowiązki, których niedopełnienie wiąże się nie tylko z odpowiedzialnością cywilną, czy administracyjną, a również i karną.

Prawnokarna ochrona zabytków sakralnych

Pierwszym polskim aktem prawnym, który odnosił się do zagadnienia zabytków był dekret Rady Regencyjnej z 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury¹⁴. Późniejszymi aktami regulującymi omawianą tematykę było rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 19 grudnia 1925 r. w sprawie komisji mieszanych dla ochrony zabytków sztuki i kultury znajdujących się w kościołach katolickich i lokalach kościelnych, a także rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami¹⁵. Akt wymieniony jako ostatni, tj. rozporządzenie z mocą ustawy, miał szczególne znaczenie, ponieważ zastąpił dekret Rady Regencyjnej. Ponadto obowiązywał on aż do dnia 22 maja 1962 r., czyli do wejścia w życie ustawy z dnia 5 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i muzeach¹⁶. Aktualnie obowiązującym aktem jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁷.

Podstawą prawnokarnej ochrony zabytków są przede wszystkim przepisy zawarte w Kodeksie karnym¹⁸ oraz regulacje pozakodeksowe ujęte głównie w rozdziale 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁹. Tego rodzaju sytuacja uzasadnia częste stosowanie określenia *półkodeksowy* model ochrony²⁰. Wspomniany wcześniej rozdział 11 omawianej ustawy zawiera 4 artykuły dotyczące przestępstw oraz 12 artykułów dotyczących wykroczeń. Jednakże należy zauważyć, iż wykroczenia *sensu stricte* zostały scharakteryzowane w 11 artykułach (tj. art. 110-119), a przepis artykułu 120 wskazuje jedynie, iż orzekanie w tych sprawach następuje na podstawie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia²¹. Wśród spenalizowanych w przedmiotowym akcie przestępstw wymienić należy zniszczenie lub uszkodzenie zabytku. Przedmiotem ochrony jest nienaruszalność zabytków, czy też – jak podkreśla M. Gołda-Sobczak i W. Sobczak – mienie szczególnego rodzaju będące zabytkiem. Istotne jest również rozróżnienie znamion *uszkadza* i *niszczy*. W orzecznictwie słusznie podkreślono, iż „zniszczenie zabytku polega na takim uszkodzeniu, przy którym przywrócenie stanu poprzedniego nie jest w ogóle możliwe”²². Utożsamiane jest często z unicestwieniem, które przejawiać się może zarówno całkowitym unicestwieniem rzeczy, jak również wartości historycznej, artystycznej, naukowej, która przyczyniała się do uznania obiektu jako zabytku. Natomiast uszkodzenie wyja-

¹³ P. Cejrowski, *Wybrane aspekty prawa państwowego z zakresu zarządzania parafiami rzymskokatolicką w Polsce*, op. cit., s. 57-58.

¹⁴ D dekret Rady Regencyjnej z 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury (Dziennik Praw Państwa Polskiego 1918, Nr 16, poz. 36).

¹⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 1926 r., Nr 6, poz. 35 oraz Dz. U. z 1928 r., Nr 29, poz. 265).

¹⁶ Tekst jedn. Dz. U. z 1999 r., Nr 98, poz. 1150 ze zm.; od dnia 4 lutego 1997 r. ustawa o ochronie dóbr kultury – tytuł zmieniony przez art. 35 pkt. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r., Nr 5, poz. 24 ze zm.); J. Kaczmarek, K. Zeidler, *Karnoprawna ochrona zabytków*, Prawo i Prokuratura 2014, Nr 2, s. 71.

¹⁷ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568).

¹⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, (Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm).

¹⁹ Dz. U. Nr 162 poz. 1568 ze zm.; zob. szerzej M. Bojarski, W Radecki, *Ochrona zabytków w polskim prawie karnym. Stan aktualny i propozycje de lege ferenda*, [w:] J. K a c z m a r e k (red.), *Prawnokarna ochrona dziedzictwa kultury*, Kraków 2006, s. 13–19.

²⁰ M. Bojarski, W Radecki, *Ochrona zabytków w polskim prawie karnym. Stan aktualny i propozycje de lege ferenda*, [w:] J. Kaczmarek (red.), *Prawnokarna ochrona dziedzictwa kultury*, Kraków 2006, s. 22; B. Gadecki, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 108-120 Przepisy karne. Komentarz*, Warszawa 2014, s. VII.

²¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. 2001, Nr 106, poz. 1148); B. Gadecki, *op. cit.*, s. VII.

²² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24.06.1993r. , III KRN, 98/93, OSNKW 1993, z. 9-10, poz. 64, s. 46.

śniane jest w orzecznictwie jako te „polegające na takiej zmianie właściwości lub stanu zabytku, która powoduje, iż zabytek na stałe lub czasowo nie może służyć celom, do których był przeznaczony”²³. Wobec powyższego należy przyjąć, że uszkodzenie zabytku jest naruszeniem jego integralności, przy czym nie powoduje ono jego unicestwienia ani też naruszenia wartości, która spowodowała uznanie go jako zabytku. Jeżeli idzie o wskazanie różnic między uszkodzeniem a zniszczeniem to istnieje w tym zakresie kilka poglądów. M. Gołda-Sobczak i W. Sobczak podkreślają, że zniszczenie to wyższy stopień uszkodzenia. Natomiast M. Kulik i A. Szczekała optują za przyjęciem tezy, iż różnica polega tylko na zachowaniu sprawy, który może doprowadzić w obu przypadkach do różnych skutków²⁴.

Kolejnym przestępstwem, które należałoby omówić jest wywóz zabytku za granicę bez pozwolenia. Przedmiotem ochrony w tym przypadku jest wartość zabytku, jaką dla kultury stanowi jego posiadanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Przepis art. 109 omawianej ustawy wskazuje *de facto* na dwa czyny zabronione, mianowicie: nielegalny wywóz zabytku oraz niesprowadzenie zabytku. Ta kwestia wydaje się być bardzo istotna z punktu widzenia podmiotu, który popełnia dane przestępstwo. Czyn, który polega na nielegalnym wywozie zabytku jest przestępstwem powszechnym, natomiast czyn polegający na niesprowadzeniu zabytku to przestępstwo indywidualne. Oznacza to, że popełnić może je wyłącznie osoba, która posiadała pozwolenie na jego wywóz. W sytuacji, gdy pozwolenie uzyskała jednostka organizacyjna – odpowiedzialność ponosi osoba fizyczna, która jest odpowiedzialna za sprowadzenie zabytku (zgodnie z panującym w jednostce podziałem zadań).

Kolejne dwa przestępstwa, które zostały spenalizowane w przedmiotowej ustawie to fałszerstwo zabytku oraz wprowadzenie do obrotu fałszyfikatu. W przypadku fałszerstwa należałoby wyróżnić dwie odmiany czynu zabronionego, tj. podrobienie zabytku w celu użycia go w obrocie zabytkami oraz przerobienie zabytku w celu użycia go w obrocie zabytkami. W przypadku podrobienia zabytku przedmiotem czynności wykonawczej jest przedmiot, któremu nadane zostały pozory zabytku, natomiast w odniesieniu do przerobienia- przedmiotem czynności wykonawczej jest zabytek. Należy zauważyć, że omawiane znamiona występują w kodeksie karnym, m.in. w art. 270, 306, 310. Analizując przepisy prawa oraz doktrynę można wywnioskować, iż „podrobieniem zabytku jest nadanie przedmiotowi, który nie jest zabytkiem pozornie charakteru zabytku co w konsekwencji spowoduje, że powstanie imitacja zabytku, która ma uchodzić za zabytek”²⁵. Bez znaczenia pozostaje fakt, czy zabytek podrobiony jest wykonany na wzór istniejącego w rzeczywistości, czy też jest *wymyślony* przez sprawcę. Nie ma również znaczenia czy podrobienie dokonano za zgodą właściciela zabytku. Podobnie jest w przypadku przerobienia, jednakże jest ono definiowane jako takie przekształcenie zabytku, aby uchodził on za inny zabytek. W doktrynie podkreśla się również, że owe działanie ma na celu stworzenie pozorów większej wartości danego dzieła²⁶.

Ostatnim z omawianych przestępstw będzie przestępstwo wprowadzenia fałszyfikatu do obrotu, które zostało dodane ustawą z dnia 24 lutego 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami²⁷. Przed wprowadzeniem owego przepisu wykorzystywano art. 286 k.k., stanowiący o przestępstwie oszustwa. Zauważyć należy, że zachowanie sprawcy może polegać, zgodnie z aktualnie obowiązującym przepisem, na: zbyciu rzeczy ruchomej jako zabytku ruchomego, wiedząc, że jest on podrobiony lub na zbyciu zabytku jako innego zabytku, wiedząc, że jest on przerobiony. Znamię czasownikowe *zbywa* na gruncie omawianego przepisu wymaga przeanalizowania innych regulacji, które przewidują odpowiedzialność karną, a także orzecznictwa. Ponadto należy zaznaczyć, iż czynność nieodpłatna nie wchodzi w zakres *zbycia*. Wobec powyższego przepis art. 109b przedmiotowej ustawy nie obejmuje darowizny, zatem osoba, która dokonuje darowizny rzeczy ruchomej jako zabytku ruchomego albo dokonuje darowizny zabytku jako innego zabytku, nie popełnia omawianego przestępstwa²⁸.

Wśród wykroczeń spenalizowano w ustawie działania polegające m.in. na: niezabezpieczeniu zabytku przed uszkodzeniem, zniszczeniem, zaginięciem lub kradzieżą; poszukiwaniu ukrytych lub porzuconych zabytków bez pozwolenia albo wbrew jego warunkom; niepowiadomianiu wojewódzkiego konserwatora zabytków o uszkodzeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytków, zagrożeniu dla zabytków, zmianie miejsca przechowywania zabytków lub zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku; uniemożliwianiu lub utrudnianiu dostępu do zabytków organowi ochrony zabytków, czy też niewykonaniu zaleceń pokontrolnych wojewódzkiego konserwatora zabytków w zakresie przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami²⁹.

Gwarantem efektywnego przeciwdziałania przestępczości przeciwko zabytkom jest przede wszystkim skuteczność prawa. W Polsce obowiązuje ponad 100 aktów prawnych, które odnoszą się do problematyki ochrony zabytków. Omawiane przestępstwa w praktyce zaliczają się do przestępstw przeciwko mieniu. Wobec powyższego zazwyczaj organy

²³ Ibidem.

²⁴ B. Gadecki, *op. cit.*, s. 21-25.

²⁵ B. Gadecki, *Przestępstwo fałszerstwa zabytku*, OZ 2008, nr 1, s. 108.

²⁶ B. Gadecki, *Ustawa...op. cit.*, s. 74-84.

²⁷ Dz. U. Nr 50, poz. 362.

²⁸ B. Gadecki, *Ustawa... op. cit.*, s. 89-90.

²⁹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003, Nr 162, poz. 1568).

prokuratorskie oraz wymiar sprawiedliwości ograniczają się do korzystania z przepisów zawartych w Kodeksie karnym. Podstawowym kryterium ocennym w tego rodzaju przypadkach jest wartość materialna obiektu. Ogromne trudności wiązały się z wprowadzonym do k.k. art. 294 § 2, gdzie ustanowione zostały kwalifikowane typy przestępstw przeciwko mieniu, tj. kradzież, przywłaszczenie, oszustwo, zniszczenie lub uszkodzenie oraz paserstwo. Zastosowanie w powyższym przepisie pojęcia nieostrego, tzn. *dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury* było przyczyną problemów. Specjaliści podkreślali bowiem, iż brak odpowiedniej precyzji owego pojęcia uniemożliwia określenie przedmiotu ochrony prawnej³⁰.

Podsumowanie

Przestępczość przeciwko zabytkom w Polsce nadal stanowi realne i poważne zagrożenie, a szkody wyrządzone substancji zabytkowej zazwyczaj są nieodwracalne i godzą nie tylko we właściciela, ale również w ogólnie pojęte dziedzictwo kultury³¹. Mając na uwadze statystyki dotyczące obiektów sakralnych nie sposób nie zauważyć, iż dominują one na liście miejsc, gdzie najczęściej są popełniane przestępstwa przeciwko dobrom kultury, a jako główną przyczynę wskazuje się brak odpowiednich zabezpieczeń³². Wielość i złożoność istniejących problemów powoduje, że oprócz efektywnego prawa istnieje potrzeba posiadania odpowiednich narzędzi o charakterze taktyczno-technicznym. Nie ulega wątpliwości, że kryminalistyka służy zwalczaniu przestępczości. Metodyka oraz środki, które zostały wypracowane w ramach realizacji funkcji kryminalistyki pozwalają na skuteczne działania w aspekcie wykrywczym, dowodowym oraz zapobiegawczym³³. Szybkość działania, zdecydowanie, ale przede wszystkim podjęcie odpowiednich czynności kryminalistycznych w przypadku dewastacji i kradzieży części relikwiarza św. Wojciecha, która miała miejsce w nocy z 19 na 20 marca 1986 r. może stanowić dowód powyższej tezy. Wówczas w wyniku przeprowadzonych badań ustalono podejrzanych, a następnie zabezpieczono w ich mieszkaniach narzędzia. Najistotniejsze było jednak ujawnienie mikrośladów i śladów, które umożliwiły w sposób jednoznaczny powiązanie podejrzanych z kradzieżą³⁴.

THE ISSUE REGARDING THE PROTECTION OF RELIGIOUS MONUMENTS UNDER THE POLISH CRIMINAL LAW

Although the generally applicable national laws do not apply directly to the religious monuments, they are, together with the works of religious art, an important part of the national heritage and are entitled to protection. The multiplicity and complexity of existing problems shows that without the creation of common rules of conduct in relations between authorized bodies of state and diocesan authorities, their proper protection would not be possible.

³⁰ R. Krawczyk, *Problemy zwalczania przestępczości przeciwko zabytkom* [w:] J. Czapska, A. Okrasa (red.), *Bezpieczeństwo-policja-kryminalistyka. W poszukiwaniu wiedzy przydatnej w praktyce*, Kraków 2015, s. 96-97.

³¹ R. Krawczyk, *op. cit.*, s. 96-97.

³² <http://www.targisakralia.pl> [dostęp: 27.04.2016].

³³ R. Krawczyk, *op. cit.*, s. 96-97.

³⁴ <http://clk.policja.pl/clk/badania-i-projekty/ciekawebadania/11034,KradziezizniszczeniesarkofaguswWojciecha.html> [dostęp: 27.04.2016].